

NOTAT 6/2018 • MANIFEST TANKESMIE

FAKTA OG ARGUMENTER OM VERDENS MEST RETTFERDIGE SYKELØNNSORDNING

NOTAT nr. 6/2018: Fakta og argumenter om verdens mest rettferdige sykelønnsordning

Skrevet av Ida Søraunet Wangberg, utreder i Manifest Tankesmie.

MANIFEST
– Venstresidens tankesmie

Kolstadgata 1, 0652 Oslo • tankesmie@manifest.no • www.manifesttankesmie.no

NOTAT nr. 6/2018: Fakta og argumenter om verdens mest rettferdige sykelønnsordning

NØKKELTALL	4
INNLEDNING	6
HVA ER RIKTIG NIVÅ PÅ SYKEFRAVÆRET?	7
HAR NORGE «VERDENS HØYESTE SYKEFRAVÆR»?	7
ER DET NOE GALT MED NORDMENNENS ARBEIDSMORAL?	8
REALITETEN BAK DET SYNKENDE SYKEFRAVÆRET I SVERIGE	9
.....	11
ET SPØRSMÅL OM RETTFERDIGHET	12
ER SYKELØNNSORDNINGEN FOR KOSTBAR?	13

NØKKELTALL

Fakta om sykelønnsordningen:

- Retten til full lønn under sykdom for alle ble vedtatt i Stortinget i 1977 og innført året etter.
- Er du for syk til å jobbe, eller forhindret fra å jobbe å grunn av behandling, får du utbetalt lønn som normalt i inntil ett år.
- Arbeidsgiver dekker de første 16 dagene, etter det overtar folketrygden.
- Sykelønna for gravide og kronisk syke dekkes av folketrygden fra første dag.

Fakta om IA-avtalen:

- Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv er inngått mellom partene i arbeidslivet og regjeringen.
- Avtalen innebærer en forpliktelse fra regjeringen om å ikke foreslå endringer i sykelønnsordningen, med mindre partene selv er enige om det.
- Målet med IA-avtalen (inkluderende arbeidsliv) er å bedre arbeidsmiljøet, styrke jobbnærværet, forebygge og redusere sykefravær og hindre utstøting og frafall fra arbeidslivet.
- Avtalen ble første gang inngått i 2001, og har blitt revidert og fornyet etter det. Gjeldende avtale ble undertegnet i 2014, og gjelder ut 2018.

Fakta om sykemeldte¹

- Siden partene inngikk IA-avtalen i 2001 har sykefraværet gått ned med 13,3 prosent.²
- De siste fem årene har sykefraværet vært relativt stabilt, med en nedgang de siste to kvartalene.³
- Kvinner har høyere sykefravær enn menn.
- Det legemeldte sykefraværet er høyest innen helse og sosiale tjenester, som sysselsetter hver femte arbeidstaker. Deretter følger transport og lagring.

¹ «Utviklingen i sykefraværet, 2. kvartal 2018», Statistikknotat fra NAV. URL: <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Statistikk/Sykefravar+-+statistikk/Sykefravar>

² «Fortsatt svak nedgang i sykefraværet», SSB 12.9.2018. URL: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/fortsatt-svak-nedgang-i-sykefravaeret>

³ «Utviklingen i sykefraværet, 2. kvartal 2018», Statistikknotat fra NAV. URL: <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Statistikk/Sykefravar+-+statistikk/Sykefravar>

NOTAT nr. 6/2018: Fakta og argumenter om verdens mest rettferdige sykelønnsordning

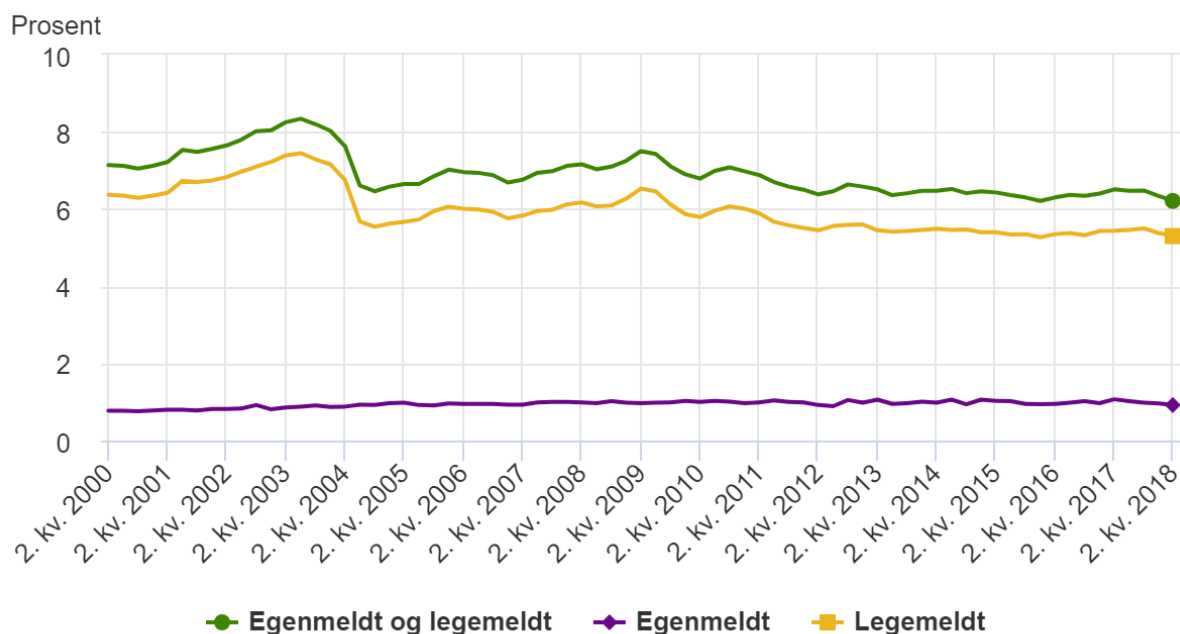
- Sykefraværet er lavest innen informasjon og kommunikasjon.
- Muskel- og skjelettlidelser står for nesten 40 prosent av sykefraværet.
- Psykiske lidelser står for over 20 prosent av sykefraværet.
- 84 prosent av sykefraværstilfellene er på under åtte uker. Bare 5,5 prosent av de sykemeldte har et fravær på over 26 uker.

INNLEDNING

Både Høyre-politikere og arbeidsgiverorganisasjoner har den siste tiden tatt til orde for å svekke sykelønnsordningen.

I dette notatet undersøker vi om det er hold i påstandene om at sykefraværet er for høyt, at det er «verdens høyeste», og at sykelønnsordninga ikke er «bærekraftig». Vi ser også på realitetene bak nedgangen i det svenske sykefraværet, og hvem som vil rammes hardest av kutt i sykelønna.

Figur 1. Sesong- og influensajusterte sykefraværprosjenter, etter type sykefravær

Kilde: Sykefravær, Statistisk sentralbyrå og NAV.

HVA ER RIKTIG NIVÅ PÅ SYKEFRAVÆRET?

I Norge er det et mål at flest mulig skal delta i arbeidslivet. Skal vi nå det målet, må vi tåle et visst nivå på sykefraværet.

Sammenliknet med andre land har vi mange kvinner, eldre og folk med helseproblemer i jobb. Er de syke, registreres det i sykefraværstatistikken. Det gjør det ikke dersom de ikke har jobb. Når vi har som mål å få eldre til å stå lenger i jobb, og når vi ønsker flere med helseproblemer inn i arbeidslivet, må vi forvente at de også kommer til å ha et visst sykefravær.

Å ha flest mulig i jobb, er så positivt for norsk økonomi at det mer enn veier opp for det noe høyere sykefraværet som følger av å ikke bare ha de aller friskeste i jobb. Det betyr at målet om høyest mulig sysselsetting må gå foran målet om lavest mulig sykefravær.

HAR NORGE «VERDENS HØYESTE SYKEFRAVÆR»?

En påstand som stadig gjentas i mediene er at Norge har verdens høyeste sykefravær. Denne påstanden er også faktasjekket og gått god for av faktisk.no.⁴ Men det er faktisk ikke helt riktig likevel. Faktisk.no grunngir påstanden ved hjelp av en rapport utført av Proba Samfunnsanalyse på oppdrag fra regjeringen, som sammenlikner sykefraværet i Norge med landene Sverige, Danmark, Island, Finland, Nederland og Storbritannia.⁵ Konklusjonen i denne rapporten er at Norge har høyest sykefravær blant disse sju landene, kontrollert for lengden på sykelønnsordningene i de ulike landene.

⁴ Faktisk.no <https://www.faktisk.no/faktasjekker/ejo/norge-har-verdens-hoyeste-sykefravaer>

⁵ «Internasjonal sammenlikning av sykefravær», Proba samfunnsanalyse 2014. URL: <https://proba.no/app/uploads/sites/4/rapport-2014-03-internasjonalt-sammenlikning-av-sykefravaer.pdf>

Tyskland har et høyere registrert sykefravær enn Norge.⁶ Den tyske sykelønnsordningen har også flere fellestrekk med den norske enn den britiske har.⁷ Det derfor grunn til å stille spørsmål om hvorfor ikke EUs største land er inkludert i en internasjonal sammenlikning av sykefravær, som den regjeringen ga Proba i oppdrag å lage.

Faktisk.no viser til resultater fra arbeidskraftundersøkelser (AKU) samlet inn av Eurostat og OECD. Disse tallene er ikke sammenliknbare, ettersom de ulike sykelønnsordningene har ulik lengde. I noen land får man sykelønn i inntil et halvt år, mens i Norge er maksimal lengde ett år. Derfor vil flere «rapportere» sykefravær i Norge.

Summen av dette tilsier at man fortsatt ikke kan si med sikkerhet at sykefraværet i Norge er høyere enn i alle andre land i verden.

ER DET NOE GALT MED NORDMENNENS ARBEIDSMORAL?

Fører vår gode sykelønnsordning til at mange misbruker den, og er hjemme uten å være syke? Leder i Bedriftsforbundet Olaf Thommesen vil ikke «spekulere» i om folk skulker jobb, men mener «det skal godt gjøres å ikke se en sammenheng mellom en såpass god kompensasjon som vi har på sykelønn, og fraværet.»⁸

Det er korttidsfraværet Thommesen peker på som problemet, når ansatte er hjemme på grunn av sykdom i 1-3 dager. Men dette egenmeldte fraværet ligger på kun én prosent i Norge, og det ligger stabilt. utfordringen med sykefravær er de langvarige, legemeldte sykeperiodene.

⁶ OECD Stat: «Health Status: Absence from work due to illness» URL: <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=30123>

⁷ I Tyskland får man full sykelønn ved sykemelding de første seks ukene, deretter opptil 90 prosent av lønna i inntil 72 uker. I Storbritannia får syke ansatte utbetalt omtrent tusen kroner i uka, etter tre karensdager uten lønn.

⁸ «Politisk kvarter», NRK Radio 11.9.2018.

Flere tar til orde for å innføre karensdager, altså at man ikke får lønn de første dagene man er syk, for å hindre at folk misbruker ordningen. Det er imidlertid lite som tyder på at det vil føre til mindre korttidsfravær. Før sykelønnsordninga ble innført i 1978, fikk man utbetalt sykelønn fra Folketrygden etter tre karensdager. Dersom det stemmer at ordningen med egenmelding og full kompensasjon fra første sykedag fører til mye misbruk, skulle man tro at korttidsfraværet har økt etter at karensdagene ble fjernet. Det har det ikke. Før 1978 lå korttidsfraværet på samme nivå som i dag, på rundt én prosent.⁹ Det er derfor lite som tyder på at sykelønnsordningen fører til utbredt misbruk.

REALITETEN BAK DET SYNKENDE SYKEFRAVÆRET I SVERIGE

I debatten sammenliknes ofte det norske sykefraværet med det svenske, som har gått ned de siste ti årene. Politikere og arbeidsgiverorganisasjoner selger inn nyhets saker om hvor mye vi kan spare dersom vi får sykefraværet ned på svensk nivå.¹⁰

I 2008 gjennomførte den høyreorienterte Reinfeldt-regjeringen flere store kutt i den svenske sykelønnsordningen:

- Saksbehandlerne i Försäkringskassan skal vurdere den sykmeldtes arbeidsevne, etter at legen har gjort det.
- Er du sykmeldt i mer enn 180 dager, kan du nektes sykelønn dersom du er frisk nok til å jobbe med et eller annet. Har du for eksempel en skade i skulderen som gjør at du ikke kan gjøre jobben din som anleggsarbeider, får du ikke sykelønn dersom forsikringskassen mener du har god nok helse til å jobbe i butikk.
- Er man for syk til å jobbe med noe som helst, og man ikke er «alvorlig syk», stopper sykelønna etter ett år. Men der man i Norge

⁹ Sturla Gjesdal: «Sykefraværets utvikling i Norge 1975-2002», Tidsskriftet den norske Legeforening, 03/2005. URL: <https://tidsskriftet.no/2005/03/aktuelt/sykefravaerets-utvikling-i-norge-1975-2002>

¹⁰ «Norge kan spare 15 milliarder på sykelønnskutt», NTB, 28.9.2017.

da går over på andre ordninger, har kravene til å få uføretrygd, på svensk førtidspension, blitt de strengeste innen OECD.

Kuttene i de svenske velferdsordningene har ført til at mange svensker verken går på jobb eller på trygd, men blir «utförsäkrad», og tvunget til å søke om sosialhjelp eller bli forsørget av sine nærmeste. Titusentalls svensker har blitt «utförsäkrad» de siste ti årene. De var «for friske til å få sykelønn, men for syke til å jobbe», ifølge Inspektionen för Socialförsäkringen.

Den sosialdemokratiske regjeringen har satt seg et mål om at sykefraværet skal ned til et historisk lavt snitt på ni dager i året, og har gitt Försäkringskassan større bevilgninger til å kontrollere søknader. Avslagene på nye søknader om sykelønn er siden dette mer enn doblet, og for allerede sykemeldte er de tredoblet.¹¹ Sveriges rikskringkasting SVT har avslørt at Försäkringskassan har gitt lønnsøkning til saksbehandlere som har gitt mange avslag.¹²

¹¹ <https://www.etc.se/ekonomi/sa-brandes-sjukforsakringen-bort>

¹² <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/flera-handlaggare-bekraftar-glasklart-att-fler-avslager-hogre-lon>

Morgan Hansen har jobbet som betong- og anleggsarbeider i 30 år, og aldri vært sykmeldt. Sommeren 2015, da han jobbet med en gangvei ved en barnehage, falt han og brakk to ben i hånda. I perioden han hadde smerter i hånden falt han på nytt. Han tok seg imot med albuen, siden hånda var skadet, noe som førte til at et muskelfeste i skuldra ble slitt av. Skaden krevde operasjon, som førte til komplikasjoner. Men når Hansen søkte om sykelønn, fikk han avslag. Han måtte gå tilbake på jobb, selv om legene protesterte høylytt. På grunn av den tunge jobben, ble skaden forverret. Til slutt ble det konstatert at en sene måtte kappes for å lindre sterke fantomsmerter som Hansen slet med. Nye undersøkelser ble gjort, der legene fant tre skadde nakkevirvler.

Gjennom hele skadeperioden har Morgan Hansens sykelønn kommet og gått. I noen perioder har han fått sykelønn, i andre har han fått avslag.

- Jeg har jobbet hele livet mitt, aldri hadde jeg trodd det kunne være sånn. Det er for jævlig! Jeg er 64 år og har aldri vært sykemeldt tidligere, sier Hansen til Aftenbladet.

Han har måttet låne penger av familie og i banken for å klare hverdagen.

- Det har nesten vært enda verre enn å være skadd og ha smerter. Hadde jeg ikke hatt samboeren min, hadde jeg ikke orket, sier han.

Høsten 2017 fikk Hansen vite at han ikke fikk mer sykelønn. I november ble han sagt opp fra jobben sin, ettersom han ikke lenger kan utføre arbeidet sitt. Som arbeidssøkende fikk han arbeidsledighetstrygd, men ventet på en ny operasjon, og visste ikke om han kom til å kunne jobbe igjen.

Kilde: <https://www.aftenbladet.se/nyheter/samhalle/a/kaJgOL>

ET SPØRSMÅL OM RETTFERDIGHET

I debatten om sykelønn har enkelte tatt til orde for at syke skal få sykelønn tilsvarende 80 prosent av lønna si. Høytlønte vil nok klare seg greit. De aller fleste av dem vil nok også ha full lønnskompensasjon i arbeidsavtalen. Konsekvensene for lavtlønte blir derimot store. Dersom en helsefagarbeider med ti års ansiennitet får kreft og må være borte fra jobben i ett år, er forskjellen mellom en årsinntekt på rundt 400.000 kroner og 320.000 ganske stor, spesielt om man bor alene.

Hovedargumentet ved innføringen av sykelønna i 1978 var å fjerne forskjellsbehandlingen mellom arbeidsfolk og de med høyere sosial status. Flere høyt lønnede grupper i arbeidslivet hadde nemlig allerede 100 prosent sykelønn fra første dag i sine arbeidsavtaler, mens resten først fikk sykepenger fra fjerde dag, og ikke full lønn.¹³

Under debatten i Stortinget om innføringen av sykelønn for alle i 1977, sa Høyres Jo Benkow:

«Den nye sykelønnsordning bygger på sosialpolitiske målsettinger som det lenge har vært tverrpolitisk enighet om, nemlig å gi alle som lever av sitt arbeid, full dekning for inntektsbortfall når sykdom melder seg.»

Benkow tok også opp spørsmålet om misbruk av ordningen: «Men vi bør kanskje også stille et annet spørsmål: Hvem er det som er mest engstelig for en moralsk utglidning, uberettiget utnyttelse av systemet og nokså bastante påstander om ukontrollert overforbruk. Jo, det viser seg faktisk at det er slike som vi – slike som oss – som fra før av er sikret full lønn under sykdom, som har rimelig god helse, som har, utrolig nok, et givende og stimulerende arbeid og som er privilegert i forhold til hundretusener av landsmenn – det er faktisk vi som ofte uttrykker bekymring over andres arbeidsmoral. Og det bør vi vel lære noe av».

¹³ Sturla Gjesdal: «Sykefraværets utvikling i Norge 1975-2002», Tidsskriftet den norske Legeforening, 03/2005. URL: <https://tidsskriftet.no/2005/03/aktuelt/sykefravaerets-utvikling-i-norge-1975-2002>

ER SYKELØNNSORDNINGEN FOR KOSTBAR?

Flere argumenterer mot sykkelønsordningen fordi de hevder den er så kostbar. «Vi er nødt til å lage en bærekraftig sykkelønsordning som gjør at regningen for dagens unge ikke blir for høy å bære i fremtiden», har Vibeke Hammer Madsen, leder for arbeidsgiverforeningen Virke uttalt.¹⁴

Ifølge beregninger gjort av Finansdepartementet, ville et sykefravær på svensk nivå redusert statens utgifter med omtrent ti milliarder kroner.¹⁵

Dersom det å spare inn ti milliarder på statsbudsjettet er det avgjørende for å sikre en bærekraftig velferdsstat i framtida, er det mulig å se for seg andre alternativer enn å velte regninga over på de syke. For eksempel går det an å reversere regjeringens skatteuttak, hovedsakelig til de rikeste, som koster staten 24 milliarder kroner hvert år.

Når sykkelønsordningen debatteres, kan det virke som vi glemmer hvem statens inntekter kommer fra. Sykelønna og andre velferdsordninger er finansiert i fellesskap, gjennom trygdeavgift, skatter og avgifter som alle ansatte er med på å betale. At vi bruker noe av disse pengene på verdens mest rettferdige sykkelønsordning er det stor oppslutning om: I en meningsmåling utført av Opinion for LO svarer 73 prosent at ordningen ikke bør strammes inn og at de ansatte bør fortsette å få full lønn under sykdom.¹⁶

¹⁴ «Nordmenn er mye mer sykmeldte enn dansker og svensker – Virke krever innstramminger», VG 1.6.2018.

¹⁵ Siv Jensen i Stortinget, 12.9.2018. URL: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=73128>

¹⁶

FLERE RAPPORTER OG NOTATER FRA MANIFEST TANKESMIE

På www.manifesttankesmie.no kan du laste ned følgende publikasjoner:

RAPPORTER

2017: 1/2017: Toppen av isfjellet. Omfanget av hvitsnippkriminalitet i Norge

2016: 2/2016: Koblingsvirksomhet eller delingsøkonomi? Konsekvenser av digital koblingsvirksomhet og automatisering for medlemsgrupper i Handel og Kontor.

1/2016: Vinnere og tapere. Yrkesgruppers levealder og pensjonsreformens konsekvenser

2015: 4/2015: Fra sosial dumping til sammenbrudd? Byggenæringen i Oslo-regionen høsten 2015

3/2015: De frafalne. Nedvurderingen av praktisk kunnskap i norsk skole

2/2015: Høyrepolitikk for all framtid? TiSA-avtalen og folkestyret over felles-tjenestene

1/2015: Bestemor på anbud. Svekket demokratisk styring av velferdstjenestene

2014: 3/2014: Transatlantisk trøbbel. Handels- og investeringsavtale mellom EU og USA

2/2014: Kommunane bygger landet. Handlingsrommet for ein aktiv lokal bustadpolitikk

1/2014: Før demningen brister. Tiltakspakke mot arbeidslivskriminalitet

2013: 3/2013: OPS i helsesektoren. Erfaringer fra Storbritannia, lærdommer for Norge

2/2013: Stor ulikhet, dyp krise. Om årsaker til den verste økonomiske nedturen på 75 år

1/2013: Før det smeller. Politiske tiltak mot ekstreme boligpriser

2012: 3/2012: Når boligboblen brister. Lærdommer fra boligboomen og krakket i Irland

2/2012: Grådighetens pris. Svekket fagbevegelse og fallende lønnsandel siden 1980

1/2012: Fritt fall. Erfaringer fra privatisering og konkurranse i den svenske skolen

2011: 2/2011: Ute av balanse. Finansiering av velferd i kommunesektoren

1/2011: Det nye Norge. Økonomisk maktkonsentrasjon i perioden etter 1990

2010: 4/2010: Lanseringen av «utenforskapet»: Hvordan høyresiden svekker tilliten til trygdeordningene

3/2010: Fortsatt råd til felles velferd? Framskrivninger og politisk handlingsrom mot 2060

NOTAT nr. 6/2018: Fakta og argumenter om verdens mest rettferdige sykelønnsordning

2/2010: ISS-METODEN: Outsourcing og arbeidsmiljø ved hoteller i Oslo-området

1/2010: Myter og fakta om sykefravær

2009: 2/2009: Skattepolitikk i det blå: Det faglige grunnlaget for FrPs skatte-kutt

1/2009: Klassedelt helsevesen? Om utbredelsen av privat helseforsikring i Norge

NOTATER

2018: 5/2018 Fire tiltak for profittfri barnehage

4/ 2018: Problemet med fåtimerskontrakter, nulltimerskontrakter og definisjonen av «ansettes fast» i Arbeidsmiljøloven.

3/2018: Unge uføre. Er arbeid beste medisin?

2/2018: Mer målrettet AFP

1/2018: Mer moderne, mer rettferdig. Bedre beskatning av internasjonale selskaper

2014: 1/2014: En dyr fornøyelse. Bør Norge bygge kraftkabler til utlandet?

2013: 1/2013: OPS, OPS, OPS! Fakta og argumenter om «offentlig-privat samarbeid»

2012: 3/2012: Vikårbyrådirektivet – en seier for fagbevegelsen?

2/2012: Fra finanskrisen til velferdskrisen

1/2012: Utdannelse på eget ansvar. Tilgang på læreplasser for elever på yrkesfaglige studieretninger

2011: 2/2011: «Utdannelse for de mange» – en omtale

1/2011: «Den late greker». Myter og fakta om den økonomiske krisen i Hellas

2010: 5/2010: Frihandel eller rettigheter – Om den foreliggende frihandelsavtalen med Colombia

4/2010: Kupptilhengere ved Oslo Freedom Forum 2010

3/2010: Offentlig anbud, sosial dumping. RenoNorden-saken og kommunal konkurranseutsetting

2/2010: «Heroes of Human Rights» – Kupptilhengere ved Oslo Freedom Forum 2010

1/2010: Offentleg-privat sugerør – Lærdomar frå dei kostbare erfaringane med OPS

2009: 2/2009: Redusert sykefravær. Hva kjennetegner virksomhetene som lykkes?

1/2009: Faktasjekk: Høyres og Frps påstander om privat helseforsikring sett i lys av erfaringene fra 26 OECD-land

Pamfletter som er gitt ut i samarbeid med Forlaget Manifest AS kan du finne på forlagets nettside, www.manifest.no

MANIFEST
– Venstresidens tankesmie